

Vilket ursprung har kronviltet i Sverige?

Anders Jarnemo, 19 december 2013

Jag har nyligen varit delaktig i en studie på genetiken hos kronviltet i Sverige (se Svensk Jakt nr 12, 2013). På begäran av Lars Olnäs skriver jag här lite mer utförligt och tar särskilt upp kronviltet i Blekinge.

I vår studie hade vi med dna-prov från kronvilt i södra Skåne, Skånes Djurpark, Blekinge, Halle-Hunneberg (Västergötland), Västmanland, Jämtland samt Norge. Ett stort tack till de som hjälpt till att samla in proverna!

Vi fann fyra olika grupperingar, eller kluster: 1) södra Skåne, 2) Halle-Hunneberg, 3) Blekinge-Västmanland-Jämtland, 4) Norge.

Analysen visade tydligt uppdelningen mellan svenska och norska djur. Det ursprungliga svenska kronviltet (*Cervus elaphus elaphus*) och det norska kronviltet (*Cervus elaphus atlanticus*) är två olika underarter ("raser").

Beroende på analysmetod låg djuren i Skånes Djurpark närmast de vilda skånska eller kronviltet på Halle-Hunneberg. Kronviltet i Skånes Djurpark kom ursprungligen från den vilda skånska stammen, men dna-analysen visade att det vid senare tillfälle tillförts djur av annat ursprung.

Kronviltet på Halle-Hunneberg har sitt ursprung i vildfångade skånska djur som man höll i ett hägn här. Att de skiljer sig från dagens skånska djur kan bero på att stammen grundades på ett fåtal individer, men också att det tillkommit andra djur senare. Bland annat finns det tecken på norsk inblandning.

Det kan tyckas märkligt att kronvilt på så vitt skilda ställen som Blekinge, Västmanland och Jämtland är genetiskt lika. Dagens vilda stam i Blekinge har ju sitt ursprung i Eriksberg. Men är inte Eriksbergsdjuren från början skånska? Bengt Berg fick ju kalvar från Skansen som hade en skånsk far?

Djuren på Eriksberg har dock ett mer blandat ursprung än vad som kanske är känt. Skansen hade mycket riktigt en vildfångad skånsk hjort från Sövdeborg. Deras hindar var dock inte helsvenska utan komna från Slottsskogen i Göteborg (ej svenskt ursprung) samt från Hagenbecks i Berlin (som dock fått djur från Dyrehaven), varför de kalvar som kom till Eriksberg bara var delvis av svenskt blod. Eriksberg fick även djur direkt från Slottsskogen och Jaegersborg Dyrehaven i Köpenhamn.

Kronviltet i Dyrehaven härstammade ursprungligen från den vilda stammen på Själland (vilka ska ha varit nära besläktade med det svenska kronviltet), men vid flera tillfällen har kronvilt från andra delar av Danmark samt kontinenten och även England släppts i hägnet. I och med ockupationen av Danmark förde tyskarna med sig två hjortar varav den ena helt kom att dominera brunsten fram till krigsslutet. Denne hjort har efterlämnat stora spår i dagens stam i Dyrehaven. Även om han kom från Tyskland hade han sannolikt också ungerskt blod från båda föräldrarna.

Från Eriksberg fick Vallbyhägnet i Västerås djur, men Vallby skaffade även handjur av helsvenskt ursprung från Hunnebergshägnen. På de flesta håll där kronvilt satts ut, kommer kronviltet från Vallbyhägnet, tex Västmanland, Kolmården, Uppland, Sörmland.

Det är alltså inte konstigt att kronvilt i Blekinge, Västmanland och Jämtland är lika. De har svenskt blod men också en stor inblandning av diverse kontinentalt och möjligen också brittiskt blod.

Vad gäller eventuell inblandning av Eriksbergsdjur bland dagens vilda skånska är detta inte något vi kan se. I vår undersökning, precis som i en norsk undersökning för några år sedan, skiljer de skånska djuren ut sig mycket tydligt. Man kan också se att de gått igenom en mycket smal flaskhals - de var ju nere i bara ca 50 djur 1907 med sannolikt en mycket lägre effektiv populationsstorlek. Både vår studie och den norska tyder starkt på att det ursprungliga svenska kronviltet finns bevarat i södra Skåne.

Men har det då inte kommit djur från hägn eller möjligen långvandrande hjortar från Blekinge? Som sagt, detta är inte något som i så fall fått genomslag i dagens stam. Även om det skulle ha kommit ut hjortar med Eriksbergsursprung från skånska hägn, så är det några led som ska passeras innan de eventuellt får genomslag i stammen. För det första ska de överleva. Vi kan på goda grunder anta att hägnade djur som kommer ut är mer lättskjutna. Även om en del av godsen hållit igen, så verkar inte småbönderna alltid gjort detsamma. I synnerhet inte när djuren ställde sig i potatisstukor eller gjorde annan skada - här fick nog lagen vika mer än en gång. Även om en hjort skulle överleva ska den sedan ha framgång i brunsten, därefter ska dess kalvar överleva och reproducera sig.

Det finns fortfarande de som tror att skånska hjortar inte kan få stora horn och så fort som det syns en stor hjort i Skåne så drar man slutsatsen att det måste vara en invandrare. Det finns framförallt två saker som styr hornstorlek och det är ålder och en bra tillgång på föda. Att vi i Skåne idag har betydligt större hjortar än vad som sågs på 1950- och 1960-talet tror jag framförallt beror på att vi har fler hjortar som tillåts uppnå fullmogen ålder. Detta var en utveckling som inleddes med reservatets start 1971. Vi har också en troligen bättre födosituation idag och djur som är i bättre kondition vintern igenom.

Under större delen av 1900-talet tror jag att det var ovanligt med hjortar som fick bli äldre än fem år, vilket jag tror har bidragit till att man inte trodde att skånska hjortar kan få stora horn. Om man dessutom betänker att könsfördelningen verkar ha varit mycket skev, dvs få handjur, kan det ju slumpa sig att det under perioder inte var de bästa hjortarna som tilläts leva.

Idag tyder inventering i Skåne på en nära jämn könsfördelning och att stammen till 10-11% består av hjortar som är sex år och äldre. Vi har gott om hjortar som är 10-12 år gamla. Har man en stam på kanske 2500-3000 djur före jakt varav 10% hjortar sex år och äldre, då är det också en och annan hjort som blir riktigt stor. Detta är i sig också ett skydd mot inblandning från främmande hjortar. Det är i dagens skånska stam en mycket hård konkurrens mellan hjortarna – precis som det är naturligt och som det ska vara i en välvårdad kronviltstam. Det torde alltså vara svårt för enstaka kommande hjortar att slå sig in och få stor framgång under brunsten.

Att vi i Skåne idag har en större stam och en stam av hög kvalitet har nog inget att göra med eventuella tillskott utifrån. Snarare är det långsiktiga arbete som inleddes med kronviltreservatet 1971 och som fått fortgå med licenssystem därefter som gett resultat i en långt bättre köns- och åldersfördelning. Detta tillsammans med att flera av godsen har en mycket försiktig förvaltning av kronviltet och är måna om att vårda stammen.